

ლიტერატურა და ლიტერატურის თეორია

ჯონ რიდი - ქართული პოემის პერსონაჟი

რუსუდან ნიშნიანიძე

rusudann@yahoo.com

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის

სახელმწიფო უნივერსიტეტი

თბილისი, საქართველო

DOI:<https://doi.org/10.52340/atsu.2026.1.27.06>

ყოველ ახალ ეპოქას თავისი ხედვები და ფასეულობები მოაქვს როგორც პოლიტიკაში, ასევე, კულტურაშიც. XX საუკუნის დასაწყისი საქართველოშიც ურთულესი მოვლენებით დაიწყო. პოემას, რომელსაც გალაკტიონ ტაბიძე 1924 წელს დაწერს, სწორედ ასე დაასათაურებს: „ჯონ რიდი“. ვინ იყო და რითი დააინტერესა ამ პიროვნებამ ქართველი პოეტი იმდენად, რომ მისი გვარ-სახელი პოემის სათაურად გამოიტანა. ამერიკელი მწერალი და ჟურნალისტი. 1919 წლის მარტში ნიუ-იორკში ინგლისურ ენაზე გამოიცა მისი ცნობილი წიგნი „10 Days That Shook The World“ („ათი დღე, რომელმაც შესძრა მსოფლიო“). სწორედ ამ სიტყვების ციტირება მოაქვს ქართველ პოეტს პოემაში. მის ტექსტში აღწერილია ოქტომბრის რევოლუცია რუსეთში 1917 წელს. გალაკტიონ ტაბიძეც აღწერს მოსკოვსა და პეტერბურგში დატრიალებულ მოვლენებს, ისიც თვითმხილველია. ამ სურათებს ერთდროულად ხედავს და განიცდის როგორც ქართველი, ისე ამერიკელი პოეტი, ყოველ შემთხვევაში, გალაკტიონი ასე თვლის. გალაკტიონ ტაბიძის პოემა „ჯონ რიდი“ – დიდ ეკრანზე გამოტანილი მხატვრულ-დოკუმენტური კადრებით.

საკვანძო სიტყვები: კულტურა, პოლიტიკა, პოეზია, ქართველი პოეტი, ამერიკელი პოეტი

ყოველ ახალ ეპოქას თავისი ხედვები და ფასეულობები მოაქვს როგორც პოლიტიკაში, ასევე, კულტურაშიც. XX საუკუნის დასაწყისი საქართველოშიც ურთულესი მოვლენებით დაიწყო. იყო გადაფასებაც, მაგრამ იყო განსაკუთრებით მწერლობაში, არაერთი ნოვატორული სიახლეც. ვგულისხმობ არა მხოლოდ ლიტერატურულ ჟანრებს, არამედ თემატიკასაც. რამდენიმე ლიტერატურული გაერთიანების ჩამოყალიბებამ (სიმბოლისტები, ფუტურისტები, აკადემიური ჯგუფი, პროლეტარული მწერლობა), სრულიად განსხვავებული ესთეტიკური სივრცე შექმნა.

„მე ვდგავარ მთაზე, მე ვდგავარ მარტო, / დამთვრალი ახალ სანახავითა,“ – ჩაინიშნავს გალაკტიონი (ტაბიძე 1977, 374).

„ახალი სანახავი“ კი ბევრი იყო. აკი პოემას, რომელსაც 1924 წელს დაწერს, სწორედ ასე დაასათაურებს: „ჯონ რიდი“. ყოველ ტექსტში სათაური უმნიშვნელოვანესია. „სათაური ჰგავს მეომრის მიერ პირველ მოქნევას ხმლისას“, – წერდა კონსტანტინე გამსახურდია (გამსახურდია 1963, 146). რატომ ჯონ რიდი. ვინ იყო და რითი დააინტერესა ამ პიროვნებამ ქართველი პოეტი იმდენად, რომ მისი გვარ-სახელი პოემის სათაურად გამოიტანა. რეალური პიროვნება თუ გამოგონილი პერსონაჟი?! გალაკტიონი ერთ სადამოს დღიურში ჩანაწერს ასე დაასათაურებს: „ჯონ რიდი“. ჩნდება მოლოდინი იმისა, ამ პიროვნებაზე იტყვის რაიმეს. საიდან მოვიდა იდეა, მთავარ პერსონაჟად ექცია რეალური ადამიანი. არადა, სიტყვას არ დაძრავს მასზე. ამონარიდი: „ძველისძველი რუსეთი – იმ ღამეს ეგდო როგორც ხის კუნძი, ჯირკი, ტყეში, რომელსაც სცემდნენ ნაჯახს, ცეცხლის ფურცლები და ფოთლები წიგნებივით ეყარა ველად.

უზარმაზარი ბოქლომი დაადო რუსეთს მონობამ. გასაღები ხალხმა იპოვა“ (სსლმ დღ. 549, გვ.3). აქვე ვიტყვი, ეს ფრაზები სიტყვა-სიტყვით, შეუცვლელად აქვს უკვე ტექსტში შეტანილი („რუსეთი იმ ღამეს ეგდო / როგორც ხის კუნძი, ჯირკი, / ტყეში...“).

პოემა იბეჭდებოდა 1924 წლის ჟურნალ „მნათობის“ #4–5 ნომრებში. 18 ივლისს ოლია ოკუჯავასადმი გაგზავნილ წერილში თავადაც აღტაცებული დაწერს: „ჯონ–რიდი“ – ახდენს პირდაპირ სენსაციას – თუმცა ჯერ არ გამოსულა... ჟურნალი დაბეჭდილია. გამოვა დღეს ან ხვალ“. წიგნად გამოსაცემად მომზადებას შეუდგება. ამაზეც მიწერს ოლიას: „ჩემი წიგნის გადაწერა დავიწყე. წიგნი მზად მექნება ორ კვირაში. პირველი აგვისტოდან შევუდგები ბეჭდვას და დავამთავრებ 15–ში“ (ტაბიძე 1987, 197). გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველოს“ მიერ დაბეჭდილ გალაკტიონ ტაბიძის ორტომეულში 1936 წლით არის რედაქციის მიერ დათარიღებული შემდეგი ჩანაწერი: „ბებუთოვმა მითხრა, რომ მზამზარეული წიგნის გავრცელება შეჩერებულია იმის გამო, რომ „ჯონ რიდი“ არეულია სტრიქონები. საწყენი ამბავია–“ო, – კი დაწერს 28 აგვისტოს, მაგრამ 2 ოქტომბერს არასასიამოვნოდ გაკვირვებული იტყვის: „ვიყავი გამომცემლობაში. ოთხი გვერდის აწყობასა და წიგნში ჩაკერებას მთელი თვე მოუწოდნენ. კიდევ არ ჩაუკერებიათ 1000 ეგზემპლარში“ (ტაბიძე 1989, 458).

1924 წელს დავუბრუნდეთ, როცა პოემა წიგნად გამოიცა. ტექსტი არაერთი თვალსაზრისითაა საინტერესო, მაგრამ ამჯერად, ერთ ფრაგმენტს მოვიხმობ:

„ათი დღე, / რამაც შესძრა კაცობრიობა“, / განვლილია. / მაგრამ ჯერ ისევ სჩანს / უზარმაზარი პლაკატი – / „მთელი ძალა-უფლება / დამფუძნებელ კრებას“. / ო, რა თქმა უნდა, მე არ მელოდნენ, / როცა

რ. ნიშნიანიძე

სისწრაფით / ვეშურებოდი საქართველოდან. / იგი წამოვიდა ნიუ-იორკიდან... / ნამდვილი ჯონი! (ტაბიძე 1989, 35).

ორი ადამიანი – ავტორ-პერსონაჟი და მთავარი პერსონაჟი, არა მხოლოდ სხვადასხვა სახელმწიფოდან, არამედ სხვადასხვა კონტინენტიდან წამოსულები უნდა შეხვდნენ ერთმანეთს. და შეხვედრა შედგა:

ჩვენ შეხვდით – როცა იგრძნეს ბორკილი.../ და ნგრევის დრონი. / როცა მასები გადავარდნენ / ცხარე ბრძოლაში / ჩვენ ერთად ვიყავით (ტაბიძე 1989, 35).

შემდეგაც არაერთგზის გამოიყენებს ნაცვალსახელს „ჩვენ“ (სიმბოლური დატვირთვით, რასაკვირველია).

და მაინც, ვინ იყო ჯონ რიდი რეალურად? ამერიკელი ჟურნალისტი და მწერალი. ჰარვარდის უნივერსიტეტის (ზოგიერთი ცნობით, კოლუჯის) კურსდამთავრებული (სწავლობდა 1906–1910 წლებში). მაღალი, სასიამოვნო გარეგნობის, მხიარული, ყოველგვარ სტუდენტურ აქტივობაში ჩართული ბიჭი, რომელსაც „აივის ორატორისა და პოეტის“ წოდება მიანიჭეს. უფროს კლასებში პოლიტიკამ გაიტაცა და „სოციალისტური კლუბის“ შეხვედრებს ესწრებოდა. უკვე ახალგაზრდამ იმოგზაურა ევროპის ქვეყნებში. გზადაგზა თავს ფიზიკური შრომითაც ირჩენდა. მერე არაერთი ამბავი გადახდება თავს, მაგრამ რუსეთში წასვლა მისი კატეგორიული გადაწყვეტილება იქნება. პეტერბურგში მეგობართან ერთად ჩავა. რეალურადაც, ანუ ცხოვრებისეულადაც და შემოქმედებითადაც ეს ორივესთვის მნიშვნელოვანი გამოდგება. ბრაიანტი (მისი მეგობარი) გამოაქვეყნებს წიგნს სათაურით: „ექვსი წითელი თვე რუსეთში“. ჯონ რიდი გაიცნობს ლენინს, ტროცკის, კამენევს... ამბობენ, ის საბჭოთა კავშირის მესამე კონგრესის გახსნას არა მხოლოდ დაესწრო, არამედ მოკლე სიტყვითაც გამოვიდა. 1919 წლის მარტში ნიუ-იორკში ინგლისურ ენაზე გამოიცა მისი ცნობილი წიგნი „10 Days That Shook The World“ („ათი დღე, რომელმაც შესძრა მსოფლიო“). სწორედ ამ სიტყვების ციტირება მოაქვს ქართველ პოეტს პოემაში. ცნობილია რიდის თანაგრძნობა სოციალიზმის მიმართ. მის ტექსტში აღწერილია ოქტომბრის რევოლუცია რუსეთში 1917 წელს. როგორც ვთქვით, ჯონ რიდი ამ დროს თავად იმყოფებოდა ქვეყანაში, როგორც მოვლენათა თვითმხილველი. ის რევოლუციის არაერთ ლიდერს ახსენებს. გ. შარაძე წიგნში „უცხოეთის ცის ქვეშ“ იმოწმებს რიდის ფრაზას, რომელსაც ამერიკელი იყენებს კარლო ჩხეიძის მოღვაწეობის შეფასებისას: „რუსეთის რევოლუციის ბებერი არწივი“ (შარაძე 1991, 38). ეს გვარ-სახელი სრულიად ბუნებრივია ამ კონტექსტში; 1907 წლიდან ჩხეიძე რუსეთის III და IV სათათბიროში

დეპუტატი გახლდათ. 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის დღეებში პეტროგრადში მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭო შეიქმნა, რომლის პირველ თავმჯდომარედ სწორედ ის აირჩიეს. იგი ასევე, იყო სრულიად რუსეთის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის პირველი მოწვევის თავმჯდომარე.

ავტორი, წიგნი და დრო – ძალიან ზუსტადაა მითითებული. პოემაში იკითხება ეპოქა, განწყობა და ის ქაოსი, რომელიც იმხანად პეტროგრადსა და მოსკოვში ტრიალებდა. აქ არაერთი ხატოვანი ფრაზაა, უფრო ზუსტად, შტრიხები, რომლებიც დეტალურად ხატავენ პანორამულ სურათს: „რასპუტინის პაპიროსები“, „კერენსკის მოწოდება და კრონშტადტი“, „წაქცეული ხე ტვერის ბულვარში“, „უმიზნოთ მოხეტიალე ბავშვები“ „წიგნი... „Про Гришку, Про Сашку, Про царя Николашку“, „გაჩეჩვილი თავი, / რომლის ცნობა შეუძლებელია“, „ანდრეი ბელის ლოდინი მიტინგზე“ და იქვე:

პორტრეტები: /ირაკლი წერეთლის, / კერენსკის, / რომიანკოსი, / ჩხეიძის, / ჩერნოვის (ტაბიძე 1989, 11).

ნაწარმოებში ორი ქართველი დასახელდა. ეს ისტორიაა. რეალური ისტორია. თანაპარტიელები.

ჩანართის სახით. ირაკლი წერეთელმა კარლო ჩხეიძის ცხედრის წინაშე გამოსათხოვარი სიტყვა ფრანგულად წარმოთქვა. ორატორმა გარდაცვლილის არაერთ ღირსებას გაუსვა ხაზი, მაგრამ ვფიქრობ, უჩვეულო ამბავი გაიხსენა, დამსწრე საზოგადოებას უამბო. სიტყვა ჟურნალმა „ბრძოლამ“ 1926 წლის ივლისის #12–13 ნომრებში გამოაქვეყნა.

„ჩემ თვალ წინ ერთი სურათი დგას, ერთი ფაქტის მოგონება, რომლის მოწამე გავხდი 1917 წლის რევოლუციის პირველ ხანაში. ჩხეიძე და მე ერთად ვიმყოფებოდით დროებითი მთავრობის და საბჭოთა წარმომადგენლების გაერთიანებულ კრებაზე“.

სწორედ ზემოხსენებულ კრებაზე, შუალამეს, მუშაობისას ჩხეიძისათვის უმძიმესი, ტრაგიკული ამბავი უცნობებიათ; მისი ვაჟის უეცარი გარდაცვალების შესახებ. ყოველ ადამიანს შეაძრწუნებდა მსგავსი უბედურება, გააოგნებდა და თავზარს დასცემდა. ეს ყველას დაემართებოდა, ალბათ, კარლო ჩხეიძესაც. ირაკლი წერეთელს გამორჩეულად ახსოვს ეს ამბავი, ისეთი აქცენტით ჰყვება. არადა, ნაამბობიც გამორჩეულია.

„მიუხედავად ამ საზარელი ცნობისა, ჩხეიძე დარჩა სხდომაზე, არ მიატოვა ადგილი, სადაც წყდებოდა უმნიშვნელოვანესი საკითხები რევოლუციის პოლიტიკისა. ამის უფლება მან თავის თავს არ მისცა, რადგან სთვლიდა, რომ ის ხალხის სამსახურში, სარევოლუციო პოსტზე

რ. ნიშნიანიძე

იყო. მხოლოდ დილის 2 საათზე დაბრუნდა ის შინ თავის ვაჟის უსულო გვამის სანახავათ“; – დაასრულებს ამბავს წერეთელი.

და მაინც, როგორ ფიქრობთ, რაა ეს? საქმისადმი ერთგულება თუ სწორედ ამ საქმისადმი ფანატიზმი?! არ ვიცი. აქვე ვიტყვი, პოემაში (ამ ორის გარდა) სხვა ქართველი პოლიტიკოსი დასახელებული არაა. ლირიკული გმირი კი ბრძოლის აღწერას განაგრძობს:

განუწყვეტელი კანანადები. / საშინელი შიმშილი, / და მე ვინტოვკით (ტაბიძე 1989, 10).

ნაწარმოებში საკმაოდ ნატურალისტური სცენებიცაა. როცა ავტორი რითმაზე თითქოს აღარ ფიქრობს; რიტმი დაცულია. ორი გაქცეული, თხრილში დაგდებული ტყვეს მაგალითზე:

ერთი მათგანი გაჩეჩვილი / თავის სარქველით / ეგდო პირადმა, / წამწამები და წარბები / თოფის წამლის ბოლით / ჰქონდა გატრუსული, / საფეთქელი – გადახეთქილი. / თვალის გუგა / ღია დარჩენოდა, / ნესტოდან დიოდა სისხლი. / ღრძილები ჩამტვრეული / ჰქონდა. / მეორე მათგანს / ენა გადმოეგდო / სრულიად შავი. / იგი ეგდო / ტვინდანთხეული (ტაბიძე 1989, 21).

ეს ქუჩის სურათებია. არც საავადმყოფოებშია უკეთესი მდგომარეობა. არადა, იქ ცოტათი მაინც განსხვავებული უნდა იყოს. მოჰყავთ უპატრონო, დახოცილი ადამიანები, რომელთა ვინაობა არავინ იცის. მათ არც პასპორტი აქვთ, არც რაიმე საბუთი. გიმნაზიელებს ტანსაცმლის მიხედვით გამოარჩევენ. თუმცა „გამორჩევაც“ ძალიან პირობითია: „სხეულის ნაწილები: / მარჯვენა ხელი/ მარცხენა ხელი“. ტირილით შემოდიან ქალები, რომლებიც „ასობით გაფენილ მკვდრებში/ ეძებენ შვილებს, ეძებენ მამებს“... „ძვალგადამტვრეულებს, / ტვინ–დანთხეულთ, / სახეგადაშლილთ“ (ტაბიძე 1989, 22).

და ჩნდება კითხვა: რა მოიტანა რევოლუციამ? ეს აღწერაა, ეს არაა იდეოლოგიური დამოკიდებულება. როგორია ამის ხილვა და აღბეჭდვის სურვილი?! აქ მაიაკოვსკის ფრაზა შეიძლება ამოტივტივდეს: „ომის შესახებ კი არ უნდა წერო, ომი წერო“ (მაიაკოვსკი 1977, 246).

და ამ ვაკხანალიაში სწორედ გალაკტიონისეული მხატვრული კადრი: სდგას ერთი გრანდიოზული/სკამი, / რომელსაც მართლაც მოტეხილი აქვს / სამი ფეხი / და ზედ ძლივს ზის / ჯერ ისევ ძველი რუსეთი (ტაბიძე 1989, 24).

ამას რასაკვირველია, დაკვირვებული კრიტიკოსი უმაღლეს შეამჩნევს. 1925 წლის ჟურნალ „მნათობის“ ფურცლებზე #1(9) იბეჭდება ბესარიონ ჟღენტის წერილი სათაურით: „1924 წელი ქართულ ლიტერატურაში“. ის მიმოიხილავს ფრანგულ, გერმანულ, იტალიურ მწერლობას (ზოგად

ჭრილში, რასაკვირველია), ასახელებს არაერთს: გიომ აპოლინერს, პოლ ფორის, პოლ კლოდელს, ჟამმს, სიუარესს, დ'ანუნციოს, მარინეტის, გოროდეცკის. საუბრობს ომსა და მშვიდობაზე... მერე 1924 წლის ქართულ ლიტერატურულ ჟურნალებზე, მოკლედ განიხილავს დაახლოებით 15 ავტორს და მათ ტექსტებს. „დასასრული იქნებაო“- მითითებულია წერილის ბოლოს. გალაკტიონი ამ, პირველ ნაწილში მოხვდება.

„გალაკტიონ ტაბიძე, რომლის ლიტერატურულ პოპულარობას 15 წლის ისტორია აქვს, ჩვეულებრივ გაგებულია, როგორც სევდის რომანტიკოსი. ძიება მიუწვდომელის, უსაზღვრო სივრცეები, შორეული ნაპირები, ცის სილაჟვარდე, უძილო ღამეები. ეს იყო ჩვეულებრივი ფონი მისი შემოქმედების. გალაკტიონ ტაბიძის გავლენაში მოექცა არა ერთი ქართველი მწერალი. ერთ დროს იგი „ცისფერი ყანწების“ მთავარ ციტადელს წარმოადგენდა. მის უშუალო გავლენაში აღიზარდა მთელი რიგი ახალგაზრდა „მწუხარე“ პოეტების, რომელთაც პოეზია ნევრასტენიულ წუწუნამდე დაიყვანეს,“ – ასე დაიწყებს გალაკტიონის წარდგენას ბესარიონ ჟღენტი (ჟღენტი 1925, 165–166) და სიახლე:

„1924 წელს ტაბიძისათვის აღმოჩნდა ახალი ტემა: – რევოლიუცია...

აღსანიშნავია, რომ ამ პოემებსა და ლექსებშია გრძნობა რევოლიუციის მხოლოდ გარეგანი პათოსი; **რევოლუცია – როგორც წგრევეთი დინამიკა** (ხაზგასმა ჩვენია–რ.ნ.). აქ არ სჩანს მეორე მოგონება რევოლიუციის, მეორე სახე ამ იანუსის, რაც მთავარია და არსებითი – რევოლიუციის იმანენტური აზრი და იდეა. ამიტომაც რომ რევოლიუციას ანალოგიით ყოველთვის აღებული აქვს ქარი, ამღვრევა, სისხლი, ცეცხლი – საერთო მსხვრევა და განადგურება. ასევეა გაგებული რევოლიუცია ალ. ბლოკის „თორმეტშიაც“ (ჟღენტი 1925, 166). კრიტიკოსი გალაკტიონის პოემას არ ასახელებს, მაგრამ ბლოკის მინიშნებამ, როგორც იტყვიან, „გაჟონა“. აქ მისეული დასკვნაც ძალიან მნიშვნელოვანია. ჭკვიანი კაცია ბესარიონ ჟღენტი და არც ლოგიკას მოკლებულ დასკვნას გამოიტანს:

„მისთვის რევოლიუცია უმთავრესად ათვისების ობიექტია და იგიც იძლევა მის აღწერილობით ქრონიკას. შეასრულებს თუ არა გალაკტიონი რევოლიუციის მე–2 მხარეს მისი შინაარსის, მისი იდეის და ამ იდეის განხორციელების მოცემას? პასუხი ძნელია“ (ჟღენტი 1925, 166).

რატომ გაახსენდა ამ კონტექსტში ქართველ კრიტიკოსს რუსული ნაწარმოები? თან 1924 წელს გამოქვეყნებულ ლიტერატურულ ნიმუშთან მიმართებით.

პოემაში გალაკტიონი ორ ლიტერატურულ ტექსტს ახსენებს ერთმანეთის გვერდით:

„თორმეტი“ – ალექსანდრ ბლოკის, / „რამდენიმე დღე პეტროგრადში“ ჩემი (ტაბიძე 1989, 12).

ის მიზანმიმართულად ახსენებს ამ ნაწარმოებებს.

ჩანართის სახით. გალაკტიონმა ჯერ კიდევ საეტაპო წიგნში „არტისტული ყვავილები“ (1919წ.) შეიტანა ლექსი, რომელშიც ის დღეები გაიხსენა, ასეც დაარქვა: „რამდენიმე დღე პეტროგრადში“. გამორჩეულად მოსმული მხატვრული ფუნჯი და შესაბამისად, სურათიც:

დაეშვა თოვლი, ფრინველი ლიბრი / ბოლოდაწყობილ ფრთების
ჭადართ / და ჩონჩხებიან ხეების ჯიბრი / დაფარა ნაბდით ნაყაჩადართ
(ტაბიძე 1993, 147).

ათოვს გარემოს: სახლებს, ბაღებს, მარტოობისთვის განწირულ
გამვლელებს და მოულოდნელი შეკითხვა, რომელსაც დიდი პოეტი თავის
თავს და ეგებ, მკითხველსაც დაუსვამს – ლექსშიც, ისევე, როგორც პოემაში,
ის ორი ქართველი ხელისუფალი, სოციალ–დემოკრატი გაახსენდება:

მაინც სად გაქრა ეს წერეთელი, / ჩხეიძეც გაქრა, როგორც ასეთი! /
ვიყავი ჩემთვის. ეხლა წერტილი: / სიკვდილი ერთი და უცაბედი.

ირაკლი წერეთელი და კარლო ჩხეიძე, მაგრამ რას უნდა ნიშნავდეს –
„როგორც ასეთი“?

პოემა გრძელდება:

პეტერბურგისკენ, / პეტერბურგისკენ ქარსა და წვიმაში / მივანგრევდი
/ ფანტასტიურ მგზავრებს პეტერბურგისკენ.

დეპეშა! პეტროგრადიდან ამბავი მოვიდა: მოხდა რევოლუცია.
საინტერესოა, რა კუთხით დაინახავს გენიოსის თვალი. იცვლება კლიმატი
და მისთვის იცვლება ამგვარად: „ამინდთა სინოტიე./ სითბო ყინვის./
ტალახიანი ჰაერი/... ყველაფერი ნისლის ფერია“. ვფიქრობ, ეს დროის
ნიშანია და არა ამინდის, რადგანაც

ეკითხნა ვისმეს მაშინ საათი, / ვუპასუხებდი: / მარადისობა! / . . . / . .
. . / ხვალ – არ არსებობდა! (ტაბიძე 1989, 15).

ეს კონტრასტია. **ეს გალაკტიონის რევოლუციაა.** ექსპრესიულად
აღწერს, რა ხდებოდა ამ ქვეყანაში: როგორ იქცეოდა სისხლის წყაროები
მდინარეებად, ინგრეოდა სახლები, ილეწებოდა ფანჯრების მინები,
იდუმალი შიში ეფინებოდა გარემოს, ცეცხლი და ალი მოსდებოდა
არემარეს.

ადამიანები ალზე მოძრაობდნენ / ცოცხალი ფესვებივით, / მოსკოვი
გუგუნებდა, როგორც მუხა – / და პირიდან აფრქვევდა ტყვიებს, / როგორც
რკოებს.

დავსვით შეკითხვა: რამდენად ხედავს ავტორი მომავლის
პერსპექტივას? ზოგადად, „ხედვის და მიღების“ აღქმაზე ძალიან ზუსტად
დაწერს მიხეილ კვესელავა: „კაცმა რომ თქვას, ეს იმაზეა დამოკიდებული,
ვინ როგორ უყურებს მომავლის პერსპექტივას, სჯერა მისი თუ

რილკესავით აცხადებს, „მომავალი ჯერ არ დაწყებულაო“. ასეთი კითხვა ელიოტის წინაშე არც დგას, რადგან მისთვის წარსულიცა და მომავალიც მხოლოდ აწმყოშია მოცემული – „და ყველაფერი ყოველთვის არის ახლა“. ამასვე გულისხმობს გამოთქმები: „წარსულის აწმყო“, „მომავლის აწმყო“, რასაც ჯ. ჯოისი „დროის სიმულტანურ ერთიანობას“ ან „წარსულისა და მომავლის აწმყოში რეალურ არსებობას“ უწოდებს“ (კვესელავა 1977, 37).

ამ სურათებს ერთდროულად ხედავს და განიცდის როგორც ქართველი, ისე ამერიკელი პოეტი, ყოველ შემთხვევაში, გალაქტიონი ასე თვლის. პოემის ფინალში უცხოელი უკვე აღარაა ცოცხალთა შორის:

წითელი მოედანი, / სადაც განისვენებს / ჯონ რიდი – / პოეტი რევოლუციის, / დელეგატი / III ინტერნაციონალის – / პიროვნება, რომელთან ერთად განვიცადე / რევოლუცია... / მთელი სიმწარე მოვლენების / და მთელი სიტკბო, / რომ ეს სტიქია / უჩემოდ არ ჩატარებულა... (ტაბიძე 1989, 36).

ამ ურთულეს დღეებს მხოლოდ ის ხიბლი და „სიტკბო“ თუ ექნებათ, რომ შემოქმედი ამ ისტორიული მოვლენების უშუალო თვითმხილველია და სხვისი შთაბეჭდილებების ფურცლებიდან წაკითხვა არ მოუწევს. 1920 წელს ამერიკელი მწერალი გარდაიცვალა. უცნაურია, რომ მოსკოვში, კრემლის კედელში, რომელიც საბჭოთა ხელისუფლების ლიდერების დაკრძალვის საპატიო სივრცედ მიიჩნეოდა, ჯონ რიდიც განისვენებს. როგორც ჩანს, ხელისუფლებისათვის ავტორი საერთაშორისო კომუნისტური მოძრაობის მასშტაბების გარკვეულ სიმბოლოდ იქცა (მოგვიანებით, მასზე არაერთი განსხვავებული მოსაზრება დაიწერება, მაგრამ ეს უკვე ისტორიკოსების საქმე იქნება და არა პოეტისა).

ჟურნალი „მნათობი“ #1(9) 1925 წელს ბიბლიოგრაფიის რუბრიკაში გ.ა.-ს ხელმოწერით (იოსებ ლორთქიფანიძის განმარტებით, გობრონ აგარელი იგულისხმება, გობრონ ციციშვილი (აგარელი)), 251 გვერდზე დაბეჭდავს პატარა ნარკვევს, სათაურით: „გალაქტიონ ტაბიძე. „ჯონ რიდი“. მართალია, 1925 წელს გამოქვეყნდა, მაგრამ დაწერის თარიღად წერილს მითითებული აქვს 1924 წელი, ანუ სწრაფი გამოხმაურებაა.

„ჯონ რიდი“ (ანუ „ორი პოეტი რევოლიუციის ცეცხლში“, დავუმატებდი მე; ეს ორი პოეტი – ჯონ რიდი და გალაქტიონ ტაბიძე არიან) – „ჯონ რიდი“, ეს პოემა არის მოგონება მე-III ინტერნაციონალის კეთილშობილ დელეგატზე, მოგონება, რომლის ფონზე გადამლილია რევოლიუციის ცეცხლში მყოფ რუსეთის სამოქალაქო ომის სურათები“ (გ.ა. 1925, 251), – ამ სიტყვებით დაიწყებს და განაგრძობს:

„გალაქტიონ ტაბიძე პირადად ღებულობდა მონაწილეობას რუსეთის რევოლიუციაში. ამ მხრივ ის პოემა უნდა პოეტის დღიურად ჩაითვალოს...

...მე ვამბობ, რომ მხოლოდ გალაქტიონ ტაბიძეს შეეძლო პირადი და მასების განცდები და ნგრევის სურათები ფანტასტიკის რეალში მოემწყვდია, მაგრამ ამავე დროს მხატვრულ რეალიზმს არ გასცილებოდა. ამიტომ იძლევიან „ჯონ რიდის“ სტრიქონები იმ წითელი ყვავილების შთაბეჭდილებას, რომლებიც დარჩენილია რევოლუციის დროიდან.

როდესაც პოემას კითხულობთ, თქვენ ფერიულად წარმოგიდგებათ თვალწინ ის ხანა, როდესაც რუსეთი უზარმაზარ კოცონს წარმოადგენდა“ (გ.ა. 1925, 251).

ის, რაც ვერ დაინახა კრიტიკოსმა ბესარიონ ჟღენტმა და, კაცმა რომ თქვას, არც პოემაშია დომინანტი კი არა ნახსენებიც კი, გობრონ აგარელისთვის რატომღაც თვალნათელია: ახსენებს გაჭირვებას, შიმშილს, კლასთა დრტვინვას და იქვე: „ამ ნისლში მაინც შეუდრეკელად იდგა მუშის ფიგურა, სოციალიზმის სხივებით განათებული“.

ეს ასე არაა. პოემაში არაა. ერთ მაგალითად შემოდის მოვიტანო ეპიზოდი, მინებჩალეწილი მატარებელი პეტერბურგში რომ მიდის. აქ ავტორ-პერსონაჟიცაა. „თევზისა და ჩექმების სუნით სავსე მატარებელი“, რომელშიც ტევა არაა, მის დაკვირვებულ თვალს არაფერი გამოეპარება; და ამ ე წ. „ჩაკეტილი სივრცის“ აღწერას შეუდგება: ბავშვები ჭიანჭი და მატლებიანი პურის ქერქით რომ იღმურძლებიან, ვიღაცეები ჩხუბობენ, ვიღაცეები იწყევლებიან, ვიღაცეები ძველ დროს ნატრობენ. მოკლედ, აქაც ერთი ცოდვის ტრიალია... და აქვე, ახლოს, ვაგონშია ერთი ჯარისკაცი; ენაბრგვილი, ცალთვალი, ნაყვავილარი პირისახის, რომელიც მუნჯივით დგას (აღწერაში უკვე გასაგებია, რომ მთლად დადებით გმირს არ უნდა ელოდოს ამბის დასასრულის მომლოდინე) და მოულოდნელად ავტორ-პერსონაჟი შენიშნავს:

წითელი ვარდივით / იშლება სისხლი. / „სისხლი“, – ვამბობ მე / „სისხლი“, ამხანაგო. / სხვებმაც დაინახეს და შეწუხდნენ: შენ ალბათ / დაჭრილი ხარ, / გულთან. / უხსნიან ფარაჯას.

აქაც გაწბილებულს დატოვებს თავის მკითხველს რევოლუციის მემკვიდრე. მოლოდინი არ გამართლდა: ნათელი მომავლისათვის თავგანწირული მებრძოლის ნაცვლად, ეს ერთი ჩვეულებრივი გარეწარია, რომელსაც ქალისთვის ხელი გადაუჭრია მაჯაში, თითებზე ოქროს ბეჭდებითა და ბრილიანტებით და იმ ცოდვამ (იმის სისხლმა) გამოჟონა. ამის დამნაშავე ხალხი რას იზამდა? სასიკვდილოდ გალახეს და გადაადგდეს მატარებლიდან.

გობრონ აგარელი ბიბლიოგრაფიაში კიდევ ერთხელ ახსენებს მთავარ პერსონაჟს:

„ჩვენ ვხედავთ ...იმ კეთილშობილი პიროვნების აჩრდილს, რომელმაც ასე შეიყვარა სოციალისტური რუსეთი და თავისი სიცოცხლე

შესწირა მას (იგულისხმება ჯონ რიდი–რ.ნ.) დავაზუსტებ, ის რევიოლუციის ბარიკადებზე არ დაღუპულა, ტიფით გარდაიცვალა.

და ბოლოს მისეული დასკვნა: პოემა „მომავალშიც არა ერთხელ მოხიბლავს და ჩააფიქრებს ადამიანს“ (გ.ა. 1925, 252).

ჩაფიქრებით უთუოდ ჩააფიქრებს ავტორ–პერსონაჟზე, მთავარ პერსონაჟზეც, იმ უმთავრესი სათქმელის სურვილზე და რასაკვირველია, დიდი მთხრობელის ახალ მხატვრულ–პოეტურ შესაძლებლობაზეც.

გალაკტიონის პოემა „ჯონ რიდი“ – დიდ ევრანზე გამოტანილი მხატვრულ–დოკუმენტური კადრებით.

ლიტერატურა

- გ.ა. 1925. „გალაკტიონ ტაბიძე. „ჯონ რიდი“. ჟურნალი მნათობი, #1(9) I. ტფილისი.
- გამსახურდია, კ. 1963. რჩეული თხზულებანი. რვატომეული, ტ. VI „IN MEMORIAM SABA ORBELIANI“. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- კვესელავა, მ. 1977. პოეტური ინტეგრალები, გალაკტიონ ტაბიძე და თანამედროვე პოეზია. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- ოლია ოკუჯავას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან. 1987. თბილისი: „მეცნიერება“.
- ტაბიძე, გ. 1993. არტისტული ყვავილები. თბილისი.
- ტაბიძე, გ. 1977. რჩეული, „ჩემო იარალი“. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- ტაბიძე, გ. 1989. თხზულებანი ორ წიგნად, წიგნი 2. პოემები, პროზაული ნაწერები. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- შარაძე, გ. 1991. უცხოეთის ცის ქვეშ. წიგნი I. თბილისი: „მერანი“.
- წერეთელი, ირ. 1926. „კარლო ჩხეიძე“, ჟურნალი ბრძოლა, #12–13. VII. პარიზი.
- ჟღენტ, ბ. 1925. „1924 წელი ქართულ ლიტერატურაში“, ჟურნალი მნათობი, #1(9) I. ტფილისი.
- საქართველოს გ. ლეონიძის სახ. ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, გალაკტიონ ტაბიძის არქივი, დღიური 549, გვ.3.

Literature and Literary Theory

John Reed - a Character from a Georgian Poem

Rusudan Nishnianidze

rusudann@yahoo.com

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Tbilisi, Georgia

DOI:<https://doi.org/10.52340/atsu.2026.1.27.06>

Every new era brings its own views and values, both in politics and in culture. The beginning of the 20th century in Georgia also started with very complex events. The poem Galaktion Tabidze would write in 1924 is titled: „John Reed.” Who was he, and why did this person interest the Georgian poet so much that he brought his name and surname into the title of the poem? An American journalist and writer. In March 1919, his famous book „10 Days That Shook the World” was published in New-York in English. It is precisely these words that the Georgian poet quotes in the poem. His text describes the October Revolution in Russia in 1917. As mentioned, John Reed himself was in the country at that time, as a direct witness to the events. These images are seen and experienced simultaneously by both the Georgian and the American poet-at least, this is how Galaktioni perceives it. Galaktion Tabudze’s poem „John Reed” - artistic-documentary frames brought onto the big screen.

Keywords: Politics, Culture, Poetry, Georgian poet, American poet

Every new era brings its own views and values, both in politics and in culture. The beginning of the 20th century in Georgia also started with very complex events. There was reassessment, but there were also many innovative developments, especially in literature. I mean not only literary genres, but also themes. The formation of several literary groups (*Symbolists, Futurists, the Academic Group, and Proletarian Literature*) created a completely different aesthetic space.

„I stand on the mountain, I stand alone, / intoxicated by a new vision,” - Galaktioni notes (Tabidze 1977, 374).

There were indeed many „new visions.” In fact, the poem he would write in 1924 is titled : „John Reed.” In every text, the title is of utmost importance. „A title is like the first swing of a warrior’s sword,” wrote Konstantine Gamsakhurdia (Gamsakhurdia 1963, 146). Why John Reed? Who was he, and why did this person interest the Georgian poet so much that he brought his name and surname

into the title of the poem? Was he a real person or an invented character?! One evening, Galaktioni titles a diary entry as follows: „John Reed.” An expectation arises that he will say something about this person. Where did the idea come from to make a real person the main character? Yet, he does not say a word about him. Excerpt: „Ancient Russia - that night lay like a wooden log, a stump, in the forest, which was being struck by an axe; sheets of fire, and leaves lay scattered across the field like books.”

Enslavement placed a huge lock on Russia. The people found the key” (SSLM, diary 549, p. 3). Here I will also note that these phrases are already included in the text exactly as written, unchanged („Russia that night lay / like a wooden log, a stump, / in the forest...”).

The poem was published in the 1924 issues # 4-5 of the journal „Mnathobi”. In a letter sent on July 18 to Olia Okudzhava, he himself writes with excitement: „John Reed’ - is creating a real sensation - although it has not yet been released... The journal has been printed. It will be out today or tomorrow.” He begins preparing it for publication as a book. He also writes to Olia about this: „I have started rewriting my book. The book will be ready in two weeks. From the first of August, I will begin printing and will finish on the 15th” (Tabidze 1987, 197).

The poem was published as a book. The text is interesting from many perspectives, but this time I will refer to one fragment:

„Ten days / that shook the World” / have passed. / But still, there can be seen / a huge placard - / „All power / to the Constituent Assembly.“ / Oh, of course, they were not waiting for me / when with great speed / I was hurrying from Georgia. /He came from New-York... / The real John!” (Tabidze 1989, 35)

Two people - the author-character and the main character, coming not only from different countries but also from different continents, are supposed to meet each other. And the meeting took place.

„We met - when the shackles were felt... / and the times of destruction. / When the masses plunged / into fierce struggle, / We were together” (Tabidze 1989, 35).

Afterwards, he will repeatedly use the pronoun „we“ (with a symbolic meaning, of course).

And yet, who was John Reed in reality? An American journalist and writer. A graduate of Harvard University (according to some sources, college), where he studied from 1906 to 1910. A tall, good-looking, cheerful young man, involved in all kinds of student activities, who was awarded the title of „Ivy orator and poet.” In his senior years, he became interested in politics and attended meetings of the „Socialist Club.”

Already as a young man, he traveled across European countries. Along

the way, he also earned his living through physical labor. Later, many events happened to him, but going to Russia became his firm decision. He arrived in Petrograd together with a friend. In reality, both in life and in their creative work, this proved important to both of them. Bryant (his friend) published a book titled „Six Red Months in Russia.“

John Reed became acquainted with Lenin, Trotsky, Kamenev... It is said that he not only attended the opening of the Third Congress of the Soviet Union but also delivered a short speech. In March 1919, his famous book „10 Days That Shook the World“ was published in New-York in English. It is precisely these words that the Georgian poet quotes in the poem. Reed's sympathy toward socialism is well known. His text describes the October Revolution in Russia in 1917. As mentioned, John Reed himself was in the country at that time, as a direct witness to the events.

He mentions a number of leaders of the revolution. In the book „Under Foreign Skies,“ G. Sharadze cites Reed's phrase, which the American uses when evaluating the activity of Karlo Chkheidze: 'the old eagle of the Russian Revolution' (Sharadze 1991, 38). This name appears quite naturally in this context; since 1907, Chkheidze had been a deputy in the III and IV State Duma of Russia. During the days of the February Revolution of 1917, the Soviet of Workers' and Soldiers' Deputies was formed in Petrograd, and he was elected as its first chairman. He was also the chairman of the first convocation of the All-Russian Central Executive Committee.

The author, the book, and the time are indicated very precisely. In the poem, one can read the era, the mood, and the chaos that prevailed at that time in Petrograd and Moscow. There are many vivid phrases here, more precisely, strokes, that paint a detailed panoramic picture: „Rasputin's cigarettes,“ „Kerensky's appeal and Kronstadt,“ „a fallen tree on Tver Boulevard,“ „children wandering,“ „a book... „Pro Grishku“, „Pro Sashku“, „Pro Tsarya Nikolashku,“ „a crushed head, / impossible to recognize,“ „Andrei Bely waiting at a meeting,“ and right there:

Portraits: „of Irakli Tsereteli, / of Kerensky, / of Rodzianko, / of Chkheidze, / of Chernov“ (Tabidze 1989, 11).

Two Georgians are mentioned in the work. This is history. Real history. Party comrades. No other Georgian politician is named in the poem. The lyrical hero, however, continues to describe the struggle:

„Continuous cannonades. / Terrible hunger, / and I with a rifle“ (Tabidze 1989, 10).

There are also quite naturalistic scenes in the work. At times, the author seems no longer concerned with rhyme; however, the rhythm is maintained.

These are street scenes. The situation in hospitals is no better. And yet, there it should be at least somewhat different. Unattended, dead people are brought in, whose identities no one knows. They have neither passports nor any documents. Gymnasium students are distinguished by their clothing, although this 'distinction' is very conditional: 'parts of the body: / right hand / left hand.' Women enter in tears, who, among hundreds of laid-out dead / search for their sons, search for their fathers... 'with broken bones, / with spilled brains, / with shattered faces' " (Tabidze 1989, 22).

And the question arises: what did the revolution bring? This is a description; it is not an ideological attitude. What is it like to witness this and to desire to capture it?! Here, Mayakovsky's phrase may come to mind: „One should not write about war, one should write war“ (Mayakovsky 1977, 246). And in this bacchanalia, precisely a Galaktionian artistic image:

„There stands one grand / chair, / which indeed has / three legs broken, / and on it, barely sitting, / remains old Russia“ (Tabidze 1989, 24).

This, of course, will immediately be noticed by an attentive critic. In the pages of the 1925 journal „Mnathobi,“ issue #1(9), an article by Bessarion Zhghenti is published, titled: „The Year 1924 in Georgian Literature.“ He reviews French, German, and Italian literature (in a general overview, of course), and names many authors: Guillaume Apollinaire, Paul Fort, Paul Claudel, Jammes, Suarès, D'Annunzio, Marinetti, Gorodetsky. He speaks about war and peace... Then he turns to Georgian literary journals of 1924, briefly discussing about 15 authors and their texts. „To be continued“- is indicated at the end of the article. Galaktioni appears in this first part.

„In 1924, for Tabidze, a new theme emerged: the revolution...

It should be noted that in these poems and verses, there is only the feeling of the external pathos of the revolution; the revolution as a destructive dynamic (emphasis ours - R.N.). Here, the second perception of the revolution is not visible, the second face of this Janus, which is the most essential, the immanent meaning and idea of the revolution. That is why the revolution is always analogized with wind, turmoil, blood, fire, general destruction, and annihilation. The revolution is understood in the same way in Alexander Blok's „The Twelve as well“ (Zhghenti 1925, 166).

The critic does not name the poem itself, but the reference to Blok has, as they say, „leaked through.“ His conclusion here is also very important. Bessarion Zhghenti is an intelligent man, and he draws a conclusion that is not devoid of logic:

„For him, the revolution is primarily an object of assimilation, and it provides him with its descriptive chronicle. Will Galaktioni present the second side of the

revolution-its content, its idea, and the realization of this idea? The answer is difficult” (Zhghenti 1925, 166).

In this context, why did the Georgian critic recall a Russian work? Especially in relation to a literary piece published in 1924.

In the poem, Galaktioni mentions two literary texts side by side:

„The Twelve” - by Alexander Blok, / „A Few Days in Petrograd” - mine” (Tabidze 1989, 12).

He deliberately mentions these works.

A dispatch! News has arrived from Petrograd: a revolution has occurred. It is interesting from what angle the eye of a genius will perceive it. The climate changes, and for him it changes in this way: ‘the dampness of weather, / warmth of frost, / muddy air... everything is the color of fog., I think this is a sign of time, not of weather, because

„If someone had asked me the time then, / I would have answered: / Eternity! / / / Tomorrow did not exist!” (Tabidze 1989, 15).

Let us ask a question: to what extent does the author see the perspective of the future? In general, Mikheil Kveselava writes very precisely about the perception of „seeing and acceptin“: „Strictly speaking, it depends on how one views the perspective of the future—whether one believes in it or, like Rilke, declares that „the future has not yet begun.” Such a question does not even arise before Eliot, because for him both the past and the future are given only in the present-„and everything is always now.” This is what is meant by expressions such as „the present of the past,” „the present of the future,” which J. Joyce calls „the simultaneous unity of time” or „the real existence of the past and the future in the present” (Kveselava 1977, 37).

These images are seen and experienced simultaneously by both the Georgian and the American poet—at least, this is how Galaktioni perceives it. In the finale of the poem, the foreigner is no longer among the living:

„Red Square, / where rests / John Reed - / poet of the revolution, / delegate / of the Third International - / a person / with whom I experienced / the revolution” (Tabidze 1989, 36).

In 1920, the American writer died. It is remarkable that in Moscow, in the Kremlin wall, considered an honorary burial place for the leaders of the Soviet government, John Reed also rests. Apparently, for the authorities, the author became a certain symbol of the scale of the international communist movement. (Later, many differing opinions would be written about him, but this would already be the work of historians, not the poet.)

In 1925, in issue #1(9) of the journal „Mnathobi”, in the bibliography section, under the signature G.A. (according to Ioseb Lortkipanidze, this refers to Gobron

Agareli, Gobron Tsitskishvili (Agareli)), on page 251, a short essay is published titled: „Galaktion Tabidze. „John Reed.“ „John Reed“ (that is, „Two poets in the fire of the revolution,“ - he thinks, reflects, and concludes: the poem „will more than once in the future captivate and make a person reflect“ (G.A. 1925, 252).

It will certainly make one reflect on the author-character, on the main character, on the desire to express the central message, and, of course, on the great narrator's new artistic and poetic possibilities.

Galaktion Tabidze's poem „John Reed“ - artistic-documentary frames brought onto the big screen.